

Babarczy László

rendező (Budapest, 1941. szeptember 3.)

Azt gondolom, hogy 1941-ben születni nem volt nagyon nagy szerencse. Az én első emlékeim 1944-ből vannak, '44 karácsonyán kezdődött a város ostroma. Égő házak, pince, ahol lakunk, velünk szemben találat ért egy játékboltot és oltották, az izzó, vörös fény előtt fekete alakok ugráltak, próbálták oltani a tüzet, de szemmel láthatóan ez nem nagyon ment, és elkezdtek kifelé dobálni a

játékokat. A lábam elé esett egy doboz, abban egy százharmonika volt. Mivel senki sem törődött vele, így aztán végül a harmonika az enyém lett. Miután karácsony előtt volt, karácsonyi ajándéknak is felfoghatjuk.

Ennél pokolibb élmények is voltak, halottak, megégett emberek és egy romba dőlt város. S mindez úgy hatott rám, hogy az a kép alakult ki a világról, hogy az egy borzalmas hely.

Az ilyesmi akár beteggé is teheti az embert, de én úgy reagáltam a háborús élményekre, hogy minden, ami kicsit is különbözik ezektől a borzalmaktól, az ajándék az élettől, amit nagyon meg kell becsülni.

Úgy lehetne summázni ezt az indulást, hogy megtanultam lemondani mindenről, s ehhez képest örülni annak, ami mégiscsak jó volt.

Én azt gondolom, hogy nekem mint 1941-ben Budapesten született embernek ez volt az alapvető indítás.

Surján László

orvos, képviselő (Kolozsvár – ma: Románia –, 1941. szeptember 7.)

Azt a hetvenedik évet még meg kell élni, nem iszunk előre a medve bőrére. De mit is látok majd, ha odaérek?

Életem hármasság tagolódású. A gyermek- s ifjúkorom meghatározói a szüleim s az iskolám. Orvos szülőök gyermekeként a mások szolgálata, a tudás és a kutatás tisztelete, az irodalom, azon belül a versek szeretete, magyarságom fontossága, a pénz és vagyon eszközjellege, mondhatni másodlagossága, helyettük az örök értékek valósága,

az Úristenbe kapaszkodó élet igénye került a tarisznyámba. E képzeletbeli tarisznya tartalmát a piarista rend nagyon is valós kincsekkel tömte meg. Talán a legjobb, ha neveket sorolok: Előd István, Sík Sándor, Medvigy Mihály, Kovács Mihály, Lukács László, Jelenits István. Az egyetemen pedig Csaba György, Bodoky Márta – a legnagyobb mértékben ők hatottak rám ebben a diplomám megszerzéséig tartó korszakban.

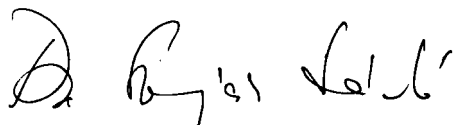
Ezután, 1969-től, a második szakasz. Orvosi diplomával a zsebemben egy újabb pályaválasztás: gyógyítómunka vagy kutatás? Nem tudván dönteni, a patológiában láttam megtarthatónak mindkettőből valamit. Erről a szakmáról a nagyközönség nem sokat tud, s ha igen, többnyire torz képe van. Jelentősége messze túlmutat a halottak boncolásán, a gyógyítómunka ellenőrzésén. Nem tagadva ezek fontosságát hitet teszek a kórszövetteni diagnosztika szépsége és jelentősége mellett. A mikroszkópi képet figyelő és értékelő orvos munkája meghatározó a beteg sorsára nézvést. A műtőasztalon fekvő beteg nem is tudja, hogy további életét a műtőn kívül lázas munkát végző kis csapat befolyásolja a legnagyobb mértékben. Ott, a mikroszkóp mellett dől el, hogy meg lehet-e menteni például egy asszony mellét, hogy milyen nagy vagy épp kicsiny beavatkozásra van szükség. A dallamot a sebész játssza, de a kottát a kórszövettanász írja.

Időm nagy részét a kutatás foglalta le, de ezeket az éveket is átszötte a tanítás. Okítottam medikusokat, orvosokat, ápolónőket, asszisztensnőket, szociális munkásokat, pedagógusokat és még általános iskolásokat is. Tanítottam szövettant, patológiát, anatómiát, elektronmikroszkópiát, immun-hisztokémiát, etikát és igen, még hittant is a plébániánkon. Közben megvédtem kandidátusi disszertációm, egyetemi docens lettem, készültem az akkoriban nagydoktorinak nevezett fokozatra. Szép évek voltak.

Ekkor csapott meg a rendszerváltozás szele, előbb a Nagycsaládosok Országos Egyesületének alapító tagja, egyik elnökhelyettese lettem, majd a Kereszténydemokrata Néppárt történetének első minisztere s a párt elnöke.

Életemnek az 1990 utáni szakasza a nyilvánosság előtt zajlott, nem kell a szót fecsérelni rá. Kiemelem azért az 1998–2004 közötti éveket, hogy elmondjam, politikai munkám legszebb részének nem a Népjóléti Minisztérium irányítását tartom, hanem ezt a hat évet, amikor Szécsény képviselőjeként megtapasztaltam az emberek háláját, barátságát és szeretetét. Hogy mindezt végig tudtam csinálni, annak tizenhárom titka van – egy feleség, három gyerek, kilenc unoka – és sok segítőtje: csodálatos munkatársak pályám minden állomásán.

Furcsa volt eleget tenni a felkérésnek és mondani valamit a mögöttem lévő évekről. Gondolataim ugyanis előre irányulnak, részben az örök távlatokra, de azokra a földi feladatokra is, amelyekhez, méltatlanul bár, de remélem az Úris-ten segítségét. Egy olyan Kárpát-medencét látok magam előtt, amelynek népei ismerik, segítik és szeretik egymást. Utópia? Lehet. De tudom: nincs más út. Ahogy azt is ki kell mondani: Európa számára sincs más esély, mint a kereszténységhez való visszatérés.

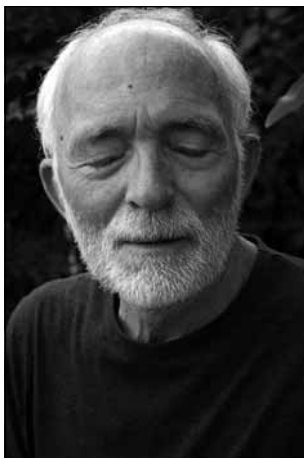

Csíkszentmihályi Péter

belsőépítész, formatervező (Budapest, 1941. szeptember 11.)

Önmagunkról írni meg-
lehetősen nehéz. Hi-
szen az életrajzok nyil-
vánosak, minek ismé-
telní, a visszatekintés
olyan, mint egy nek-
rológ, a bölcselkedés
még korai.

Úgy gondolom,
hogy hetven év távlatá-
ban nem az a lényeges,
ami velünk dokumentá-
tíve történt. Inkább azok
az aprócska mozzana-
tok lehetnek érdekesek,
amelyeket sehova sem kellett még
leírni, senki nem kérdezte, és magunk
is amolyan belső titokként tartogatjuk,
bedobozolva. Ezek a „nyomok”, me-
lyeket mások, mások munkái hagynak
bennünk, melyek katartikus erővel
befolyásolják az elkövetkező történé-
seinket.

Így hatott például rám,
tizenöt évesen, az Archi-
tecture d' aujourd' hui
egy különszáma Le Cor-
busier munkáiról. Vé-
letlenül került hozzám,
Kaldor Jacqueline emigrá-
rált madista művész ha-
gyatéka volt, dedikál-
va, egy teljes oldalon,
melyben a szerző-épi-
tész kifejtette, hogy mi-
ért képtelen dedikálni.
Valahogy így kezdődött,
ha jól emlékezem – s a

franciát is csak kapisgáltam, tehát ke-
veset értettem –: *Je ne sa' pa, parceque
Je son un idiot...* Ez roppantmód im-
ponált. S ezután képekben láthattam
a nekem ismeretlen építész munkáit,
épületeket, festményeket, rajzokat,
szobrokat. Egy új világ nyílt meg, a
„tér”. Mindez 1956-ban.

És még, a Kaldor házaspár otthona: addig sosem látott egyszerűség, melegség, közvetlenség. A tér és a tárgyak. Egységes, teljes, barátságos és működő otthon.

Hát így lettem belsőépítész. Erről persze nem tud sem Le Corbusier, sem Kaldor Tamás és Jacqueline. Pedig... ha tudnák...

– vagy hallgatóként, három szobrásztanár egyénisége: a középiskolában Somogyi József, a főiskolán Borsos Miklós, majd Megyeri Barna. Tisztelem hitvallásukat és azt, ahogyan a felfedezés örömét képesek voltak átadni tanítványaiknak.

– vagy Szrogh György építész, aki nemcsak tanárom és tanszékvezetőm volt mintegy húsz éven át, hanem a második apám. És sokunk számára meghatározó apa.

A véletlenek úgy hozták, hogy szinte folyamatosan a művészeti felsőoktatásban dolgoztam, és dolgozom ma is. Pár év kivételével. De ezeket az éveket sem tudom más minőséggel jellemezni, hiszen a tervezőműtermek kollektívái éppúgy a tanulásról, az építészeti tervezésről szóltak, mint az egyetemi évek.

Egyetemeken élni le az alkotó éveket jó is, meg nem is. Jó, mert az oktatásban az alkotás hallgatói feladatokon keresztül ölt testet, s ez min-

denkor új szakmai és emberi kihívás. Nem jó, mert a saját alkotói ambíciók felszívódnak az átadás örömeiben.

A történelmi korszakok között nem tudok különbséget tenni. Mindegyikben emberek, emberi tulajdonságok működnek. Mindegyikben lehetünk boldogok és boldogtalanok. Valamennyi rendszer kitermeli magában a jót és a rosszat. Mindegyikben meg kell találni a tisztességes cselekvési területet. Vagyis számomra nem meghatározó, hogy melyik rendszerben élek.

Viszont meghatározó, hogy itt élek. Nem kívánkozom máshova.

Ma úgy gondolom, nem utazva kell látnunk a szépet, hanem saját környezetünket kell azzá tennünk.

Sok embert – nemcsak szakmai vonatkozásban – tisztelek. Az elismertség relatív fogalom. Az általam elismertek általában nem elismertek. De nyomot hagynak.

Az ökológiai nyomhagyás számítására ma már rafinált módszereket dolgoztak ki. Nem kívánom, hogy a lelki lábnyomhagyás valaha is követhető legyen. Pedig mindannyian hagyunk lábnyomot. Ki ilyet, ki olyat, ki mélyet, ki felszíneset, ki keveset, ki többet, bejárt vagy járatlan utakon.

Nem nézek hátra.

Bolberitz Pál

teológus, filozófus (Budapest, 1941. szeptember 15.)

Ötgyermekes családban született. Apja néhai dr. Bolberitz Károly vegyészmérnök, hidrológus. Anyja: néhai Marsovszky Klára. Általános és középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte. 1959-ben kitűnő eredménnyel érettségizett a Budapest I. kerületi Toldy Ferenc fiúgimnáziumban. Az Állami Egyházügyi Hivatal megakadályozta felvételét az esztergomi főegyházmegyébe papnövendékeknek. Előbb antikvárius, majd autóvillamossági műszerész szakmát tanult. 1961–66 között az Esztergomi Érseki Papnevelő Intézet növendékeként az ottani Hittudományi Főiskola hallgatója. 1966. június 19-én áldozópappá szentelték Esztergomban. 1966–68 között a budapesti Központi

Papnevelő Intézet növendékeként a Római Katolikus Hittudományi Akadémia hallgatója. 1968-ban előbb Szentendrén, majd 1973 szeptemberéig a budapesti Ciszterci Szent Imre-plébánián hitoktató és segédlelkész. 1969-ben teológiai doktorátust szerzett a budapesti Római Katolikus Hittudományi Akadémián dogmatikai tárgykörből dr. Gál Ferenc irányítása mellett. Doktori értekezésének címe: *A 'jövő' teológiai szemlélete*, ami *Reménység és jövő* címen könyvként is megjelent (Ecclesia, 1973). Ekkortól jelentek meg tanulmányai a Teológia folyóiratban, később az Új Ember hetilapban. 1973/74-ben teológiai tanár és tanulmányi prefektus volt az esztergomi Érseki Papnevelő Intézetben és Hittudományi Főiskolán. 1974–76-ban a Magyar Katolikus Püspöki Kar ösztöndíjasaként és a római Pápai Magyar Intézet növendékeként a római pápai Gergely Egyetem Filozófiai Karán tanult, és szaklicenciátust szerzett a filozófiai tudományokból, „elméleti filozófia” élet specializációval. 1976–78: teológia- és filozófiatanár az Esztergomi Érseki Hittudományi Főiskolán. 1978. szeptember 14-én kinevezést nyert a budapesti Római Katolikus Hittudományi Akadémia megüresedett 1. sz. filozófia tanszékére mint ny. rendkívüli tanár. 1983-ban a római Katolikus Nevelésügyi Kongregáció bíboros prefektusától megkapta nyilvános rendes tanári kinevezését. Azóta e tanszék tanszékvezető professzora. 1996-ban PhD tudományos fokozatot szerzett. 1980 óta rendszeresen publikál hazai és külföldi folyóiratokban latin, német, angol és olasz nyelven. Tagja a Nemzetközi Cusanus Társaságnak és a Német Nyelvtérület Katolikus Filozófia Professzorai Szövetségének. Kiadója a Hans Urs von Balthasar alapította Communio nemzetközi katolikus teológiai folyóirat magyar változatának. A Magyar Kolping Szövetség egyházi elnöke és a szövetség Kolping című újságjának főszerkesztője. Számos egyetemi jegyzet, 15 könyv (egy német nyelvű) szerzője, illetve társszerzője, számos kiadvány és könyv fordítója. 1994. március 15-én megkapta a Magyar Köztársasági Erdemrend (parancsnoki) középkeresztjét. A Szuverén Máltai Lovagrend tagja mint konvent-káplán. 2000-ben megkapta

a Fraknói Vilmos-díjat. 2002-ben a Magyar Köztársaság Széchenyi-díját nyerte el, továbbá a Magyar Köztársaság elnöke egyetemi tanárrá nevezte ki. 2008-ban a Szuverén Máltai Lovagrend Nagykeresztjét kapta meg, továbbá 2009-ben elnyerte az Olasz-Savoyai királyi ház Szent Móric és Lázár Rendjének parancsnoki keresztjét. 1988: c. apát, 1988–90: a Pázmány Péter Hittudományi Akadémia, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának dékánja, 1990–92: dékán h., 1992–1996: dékán, 1996–1998: dékánh., 1995: pápai prelátus. 2001: apostoli protonotárius. „Fontolva haladó” teológus és filozófus. Negyed század óta aktív formálója a magyar katolikus bölcseletnek. 2010-ben elnyerte a Gál Ferenc-díjat.

Szántó Erika

filmrendező, író, dramaturg (Budapest, 1941. szeptember 17.)

Nem számolom az éveimet. Néha azonban a fogyatkozó feladatok, kihívások figyelmeztetnek rá. Évtizedekig rohamléptekben éltem, teljesítménykényszertől hajtva. Televíziós dramaturgként filmes és rendezői pályát építettem, olyat, amilyet. De mindig többet, „igazibb” sikert akartam. Aztán több mint egy évtized következett Kaliforniában, ahol az itthoni teljesítmény hirtelen összement a mosásban. Nem jelentett semmit. Újra kellett építeni azt, amit a legnehezebb: önmagamat. S amíg nem beszéltem jól a nyelvet, meg kellett tanulnom, hogy szavak nélkül is van önkifejezés. Végül a San Francisco State University film tanszékén tanítottam, aztán színházban kezdtem rendezni. Hiába, a teljesítmény kényszere velem jött az óceánon túlra is... A fontossági sorrend azonban mégiscsak

véglegesen megváltozott. Próbáltam megtudni, valójában ki vagyok...

Sartre szerint minden ember a gyerekkorra. Az én emlékezetem később kezdődik, mint normális, de a háborús évek nem voltak normálisak. Védekezésül talán, de egyetlen emlékem sincs bombázásról, bujkálásról, gettóról. Filmrendezőként néz-

tem farkasszemet a korról, amelyben éltem, de nincsenek képeim róla. Meg kellett teremtenem.

Az én gyerekkori emlékeim a háború utáni években kezdődnek. Elmondok hát erről egy történetet.

Harminchárom kockakő a kertkapuig... Pontosan tudom, százszor is megszámloltam, mert már tudok számolni és ismerem a betűket. A kertkapuig, oda és vissza a házig, sokszor megteszem az utat. Délután, amikor a nap már lejjebb száll az oldalsó kerí-

tés mellett, ahonnan a szomszéd kertbe látni, egy másik fakerítésig, aztán azon is túlra, ahol egy poros mellékutca kanyarog, amelyen fel-alá karkáznak azok a környékbeli gyerekek, akiknek a háború után megmaradt a biciklijük. Ez az a kerítés, a távoli, ahonnan apám munkaszolgálatos bajtársai integettek, amikor kétévesen a gangról a magasba emelt és felmutatott nekik. Ez a fénykép is ott van a fényes, barnára pácolt fadobozban, anyám kincsei között. Apám megsárgult és gyűrött utolsó levelezőlapjai mellett. Tíz évvel később érezni vélem a keze szorítását a derekamon, ahogy felkap és magasba emel. Nem tudom eldönteni, hogy anyám szavai és a régi fénykép színesedett a magam emlékévé, vagy valóban emlékezem... Húsz év múlva, amikor Szabó István *Apa* című filmjét nézem a moziban, megértettem, hogy az én apa nélküli nemzedékem hasonló képeket hív elő egy közös filmszalagról.

A kockaköveket azért számolom meg újra, mert sikerrel kell eljutnom a kockaköveken ugrándoizva a kertkapuig, és nem is akárhogy, hanem a magam által szabott szigorú, bár kissé kusza szabályok pontos betartása mellett. A szabályok mindig változnak, aszerint hogy mint gondolom el magamban, csak az nem változik, hogy nekem be kell tartanom őket. Néha minden második kockára lépek csak, máskor minden harmadikra, néha gonosz vagyok magamhoz és a kettő kombinációját rovom ki, mielőtt elindulok. Ha nem vétem el, meg vagyok mentve. Akkor hamarosan megjön az anyám. Kék virágos kartonruhában vagy a mindig frissen vasalt fehér blúzban és az egyetlen szürke szoknyájában feltűnik majd az út másik oldalán, ahol az ipari vágányok futnak és vonatokat tolatnak lizsttel a

malomból, amely nemrég még orosz laktanya volt, és ahonnan mosnivalót hoztak nekünk a katonák (a fizetség: kenyér). A vonatok néha üresen állnak és nem mozdulnak. Nincs örölnivaló.

Nem tévedhetek, mert akkor isten megbüntet, és anyám egy napon nem jön haza a gyárból. Ugyanúgy eltűnik az életemből, mint az apám. A gyár az a hely, ahol eltűnnek az emberek. Apám is a téglagyárba ment, és soha többé vissza se jött. Gyűlölöm a gyárat, gyűlölöm, hogy minden reggel elmegy az anyám, és semmi sem marad utána, csak az egész napi várakozás.

A szomszéd udvar innen gondozottnak látszik, virágágyások szabdalják fel, hinta lóg egy vastag faágról, szőlőlevéllel befuttatott lugas, és a kerítés oldalához tapadva egy kerti ház.

És Évike. Évike még a hintánál is jobban vonz. Játszani szeretnék vele, ő is velem, hiszen épp egyforma magasak vagyunk, s ha ágaskodunk, elérjük egymás nyújtózkodó tenyerét a kerítés felett. Órákig állunk a szálkás fakerítéshez tapadva, aztán vagy az ő két öreg nagynénje kezd kiabálni, vagy az én nagyanyám. A felnőttek nem engednek minket együtt játszani. De amikor senki nem néz oda, mi már megint ott ágaskodunk a kerítéshez lapulva. Évike titkokat súg nekem a kerítés lécei között. Arról, hogy azért nem játszhat velem, mert mi istentelenek vagyunk. A nagyanyám néha azt kiabálja, hogy a két nagynéni gonosz, mert nem segített akkor... hanem azt mondták a sarki fűszeresnek, hogy ki kellene írnia, hogy zsidókat és kutyákat nem szolgál ki. Már tudom, hogy az „akkor” a háborút jelenti, de fogalmam sincs, mitől lesz valaki istenes vagy istentelen. Csak azt tudom, hogy Évikevel jó játszani, és olyankor nem félek, hogy nem jön haza az anyám. Évike azt is elárulja nekem, hogy a

kerti házban lakik a jóisten. Nem is bánja, ha valamelyik nagynéni büntetésből bezárja oda, mert olyankor ő a jóistennel találkozik, s ha szépen imádkozik hozzá, lehozza az ő anyukáját és apukáját a mennyországból, és ők szépen együtt vannak újra. Nem hiszem el. A nagyanyám megmondta nekem, hogy Évike szülei meghaltak egy bombatámadásban. Aki meghal, az eltűnik, mint az apám, és soha többé nem jön vissza. Évike csak mosolyog. Isten azt csinál, amit akar. Isten jóságos és mindenható. Mondom neki, akkor nézzünk farkasszemet. Ha nem pislog... akkor talán nem hazudik. Évike rezzenetlenül állja a tekintetemet és gögösen elvonul a kerti házba, pedig nincs is büntetésben. Én nem tudok mozdulni, csak állok a kerítés mellett és nézem, amint csikorogva becsukódik mögöttem a nagy faajtó. Bement a házba, ahol a jóisten lakik, aki az tesz, amit akar. Akkor az apámat is visszahozhatja, ha szépen megkérem rá. És akkor az se számít, hogy halott. Még aznap délután kiloptam a kisbaltát a szennyestároló alá. Tudtam, hogy a kert végében a kerítés néhány deszkája mozog. Már máskor is gondoltam rá, hogy talán átmehetnék Évikéhez játszani. De nem mertem. Most azonban a jóistennel van beszédem, hát összeszedtem magam. Ha lehozom a mennyekből az apámat, anyám majd megbocsát. A kerítéshez gázoltam a gazon át. Megragadtam a kiszemelt korhadt léceket. Mozogtak, de nem engedtek a feszítésnek. Felemeltem a kisbaltát, és teljes erőmből lesújtottam. A léce megmozdult, de nem dőlt ki. Újra és újra nekiveselked-

tem. Izzadtam, és annyira szorítottam a balta nyelét, hogy törte a tenyereimet, de nem bántam. Újra és újra... Nem tudom, meddig birkóztam a deszkákkal, de végül akkora volt a rés, hogy valahogy átpréseltem magam.

Ott álltam az idegen kertben. Olyan csend vett körül, hogy hallottam, ahogy a bogarak araszolnak a fűben. Nem mozdultam. Nem volt semmiféle más hang. A nagynéni és Évike délutáni álmukat aludták. Lassan elindultam a kerti ház felé. Nehéznek éreztem a lábaimat, hányinger környékezett, mint amikor kukoricamálét erőltettek belém. De amikor odaértem az ajtóhoz, hirtelen megnyugodtam. Nemsokára beszélhetek a jóistennel, és majd újra magasba emel az apám örömeiben, ha meglát. Talán nem is kell visszamennie többé a mennyországba, és anyám sem megy majd reggelenként a gyárba. Az ajtó könnyedén engedett. Az első mozdulatra. Nem is csikorgott. Simán feltárult. Almaillat csapott az orromba. Odabent homály volt, csak a porszemek táncoltak az ajtónyílásból bejövő fényben. Körülnéztem. Kerestem a jóistent, hogy beszéljek vele. Kész voltam térdre borulni, ahogy Évike mutatta, és szépen összekulcsolni a kezem. De csak alma volt mindenütt, nagy, fonott kosarakban és a földre leterített ponyván is. Vártam egy kicsit, hátha történik valami, hátha csak bújócskázik velem. De a ház üres volt.

És üres is maradt.

Évike

Bráda Tibor

festőművész (Karcag, 1941. szeptember 18.)

Két bátyám után harmadikként láttam meg a napvilágot. Elég későn. Apám (gimnáziumi tanár) azt mondta, hogyha a gyerek fiú lesz, legyen pap, ha leány, akkor meg Piroska. Anyám (tanítónő) másként döntött: egyik se lettem. A második világháború ellenére jó dolgok is történtek velünk gyermekkorunkban. Időnként a holland református egyház segítségét élvezhetjük. A menekülésekről azt hittem, hogy kirándulunk.

Apám elvesztése viszont az egész életünkre rányomta a bélyegét. Harminc évig vártuk a hazajövetelét. Rengeteg iskolába jártam, és mindegyikben csak rajzolni szerettem. Végül Albertirsán egy képzőművészeti főiskolát végzett apáca rajztanárnő segített a pályára: Puruczky Mária.

A Török Pál utcai gimnáziumban, Ujváry Lajos osztályában talán életem legpörgőbb, legizgalmasabb éveit éltem. Tudom, hogy minden osztály a legjobb, de a mienk is az volt. 1956-ban mindjárt egy forradalommal kezdtük a tanulmányainkat. A két lövöldözés között alig telt el másfél évtized, nekünk szinte ez megszokott állapot volt. A főiskola már gyötrelmesebb időszaka volt életemnek 1960-tól 1967-ig. Grúber Béla és Georges Rouault kegyetlen terhekkel nehezítették tanulmányaimat. Szentiványi Lajos könnyed, ragyogó koloritja, kitűnő franciás szelleme sem tudta teljes mértékig megadni festészeti szabadságomat.

Nagyon fiatalon kezdtem a tanítást a Képzőművészeti Egyetemen, talán ezzel is várhattam volna. Hiszen azokat a feladatokat, amelyeket nekem kellett volna megoldanom, a hallgatóktól megoldva kaptam vissza.

Életem során rengeteg társadalmi munkát végeztem – mindig a szakmáért.

Úgy látszik, ez egyeseknél eleve elrendeltetés dolga (Isten csapása). Most a magyar festészet napjának szervezése a mániám.

Nagyon sok kiállításom volt eddig (ezt másutt a curriculum vitae tartalmazza).

Különösen szeretek a családommal kiállítani: festőművész feleségemmel, Deák Ilonával, bőrműves nagyobbik leánnyal, Bráda Judittal, keramikus kisebbik leánnyal, Bráda Enikővel. Ezt külföldön is és hazánkban is szívesen vállaljuk.

Karcagi születésem folytán a gyerekkorom egy részét a berekfürdői üvegyár közelében töltöttem. Így volt alkalmam beleszeretni az üveg ragyogásába. Nincs az a festék, amelyik versenyezni tudna a nap által megvilágított színes üveggel. Nemsokára elkészül az ötvenedik üvegfestményem.

Talán pont azért, mert az előbb említettnek az ellentéte, a másik szerelmem a pasztell. Bársonyos, lágy, kissé visszafogott színeivel más mondandókat hordoz.

Köszöntöm mindazokat, akik értőn és elfogultságok nélkül tudják élvezni azokat az örömeket, amelyeket csak a festészet tud nyújtani!

Bráda Tibor

Balogh Gyula Bogumil

író, feltaláló, természetgyógyász (Pestszentlőrinc, 1941. szeptember 20.)

Születésem helye, Pestszentlőrinc csak rövidke állomása volt örökké vándorló szüleimnek. Apám esztergályosként dolgozott a *Weiss Manfréd*-nál Csepelen. A reptér közelében laktunk, a Beregszász utcában. A közelgő bombázások elől egy Cegléd környéki tanyára menekültünk. A Csapó-tanyán kerültem testközelségbe az állatokkal. Többször kiengedtem a delezésre karámba terelt bivalyteheneket, borjaikkal, és egy letört faággal hajtottam őket.

Hamarosan azonban vége szakadt a felhőtlen idillnek, mert szüleim beköltöztek Ceglédre, a Fő utcai Podrácki-házba. Anyai nagyszüleim, hadiözvegy nagynéném, két unokatestvérem már itt laktak, s így összeköltöztünk velük. Itt húztuk ki a telet, éltük át a felettünk átviharzó ruszki frontot. Máig kitörölhetetlen emlékként él bennem, amikor lefújták a légiriadót, s előmerészkedtünk a hatalmas borospincéből, az utcákat döglött lótetemek, halott katonák borították.

Apám beállt rendőrnek, és így állami alkalmazottként védettséget élveztünk a megszállók zaklatásaitól. Mivel a ház óriási volt, beköltöztettek két lityinántot és két bárnisnyát. Arra emlékszem, hogy nagyon szerettek minket, gyerekeket, az ölükben ülve cukorkával kínáltak bennünket. A levegőbe dobáltak, puszilgattak. Azonban ők sem tudták megvédeni világvevő rádióinkat a főtéren tiporó lovak pa-

táitól. A ruszkiak minden rádiót elkoboztak és megsemmisítettek. Nem beszélve a kar- és zsebórákról. A tavasz újabb változást hozott életünkben. Kiköltöztünk a zsidó bankár gyümölcsösébe, a Pál kertbe. Vak-tában elvállalta a főkertészséget. Vett egy szakkönyvet és abból kitanulta a mesterséget. A tavaszt, nyarat,

őszet ott töltöttük. Nagyszüleim, unokatestvéreim benn maradtak a városban, mivel a gyerekek iskolába jártak. Egy négyéves gyereknek ez maga volt az édenkert. A hatalmas gyümölcsös ontotta a finomabbnál finomabb gyümölcsöket. Hátul, a gazdasági udvarban a nyulak, csirkék, kacsák, libák elláttak bennünket hússal, tojással.

Ősszel aztán hazajött a hadifogságból a kertész, és a bankár útilaput kötött a talpunk alá. Apám borban kapta meg a járandóságát. Ez pedig elég indok volt arra, hogy kocsmárosi engedélyt váltson. Ezt az okmányt lobogtatva kocsmát nyitott Szolnokon, a papírgyárral szemben, apai nagyszüleim házában. A 45–46-os borzalmas inflációt és az új forint születését a kocsmában vegetáltuk át. Volt úgy, hogy a munkások taligán tolták át a fizetésüket a kocsmába, aztán, amikor megjelent az új forint, kordélyokkal húztuk vissza a papírgyárba a hegyekben felhalmozott billpengőket. Itt született '46 őszén a kisebbik húgom.

A kocsmároságnak is hamar vége szakadt. Mivel a saját bor már

régen elfogyott, így a termelői bor-kimérési engedély okafogyottá vált. Jóakaróink, a szomszéd kocsmárosok feljelentették apámat, és egy szép napon megleptek bennünket a fináncok. Lefoglalták a számla nélkül vásárolt borokat, elkobozták a korcsmárosi engedélyt és a kocsmaberendezést. Apám beállt a Járműjavítóba, eredeti szakmájában, esztergályosként dolgozni.

1947-ben kora tavasszal adódott, hogy a cukorgyár és a vattagyár közötti senki földjén lévő Fodor-tanyából elköltöztek a bérlők. Mivel anyai nagyapám éppen nyugdíjba vonult, kaptunk az alkalmon és kibéreltük a tanyát. Nagyapámék kétkerekű kordéra pakolták minden cókmojkukat, és Ceglédre átfuvarozták holmijaikat Szolnokra, a Fodor-tanyára. Kora nyáron mi is áthurcolkodtunk. Mi laktunk az egyik szobában, nagyanyám, a lánya meg a két unokatestvérem a másikban. Nagyapám a nyári konyhában aludt.

Természetesen apám és anyám is beiratkoztak a kommunista pártba – akkoriban ezt követelte meg a korszellem. Munka mellett szemináriumokon töltötték magukba az ígét. Apám megkapta az első megbízatását: étkezési jegyeket kellett kiosztani a Fodor-telep munkás lakosainak minden hónapban. Biciklivel járta a környező házakat.

Anyám, mikor a kishúgom hároméves lett, visszament a fatelepre irodistának. Ő állította ki a kapujegyeket, szedte be és könyvelte le a fűrészáruért, szénért, tüzelőért, építőanyagért befolyt bevételeket a fatelep részére.

Aztán jöttek az államosítások. A vattagyáros felgyújtotta a gyár raktárkészletét és felakasztotta magát a padlásra. A gyár ebek harmincadjává válva, kitűnő játszóhelyé vált számunkra.

Cséplés után a géptől elvették tőlünk a beadást, ami maradt, avval éppen csak kihúztuk az újig. A cukorgyárba szállított kocsiról lepotyogott cukorrépákat összegyűjtögettük az előtűnk elhaladó köves út porából. Céklával összefőzve finom étket adott ez is.

Aztán 1954-ben felültünk egy Sztálinvárosba tartó teherautóra. Azt hittem, megszakad a szívem, amikor búcsút intetem életem nyolc évének. Az öt és tizenégy életévem közötti legfogékonyabb, legboldogabb, idilli éveket hagytam magam mögött.

*

Fantázia- és mesélőképességet anyai nagyszüleimtől örököltem. Mindketten ragyogó mesefák voltak.

Alacsony, kövérkés, tűzrőlpattant, kun menyecske volt nagyanyám. Örökmozgó, szervező, a semmiből is étkeket készítő tudománya nélkül aligha éltük volna túl az országépítés, államosítások, jegyrendszer eszement világát. Ha nem volt kivel pörölni, akkor még a seprővel is összeveszett. Nagyapám, hallgatag, békés természetű ember lévén, soha nem szólt neki vissza. Még a keresztnévén se szólította mamát. Csak ennyit mondott neki, ha akart tőle valamit: *he!* Mivel a háború előtt nyáron mindig szakácsnőként dolgozott a *Kolopon* (Kolopfürdőn), így első osztályú sza-

kácstudománnyal bírt. Ha éppen volt mit és miből főzni.

Volt hátul a kukoricagóré mellett egy füstölő. Ezt a disznóhús füstölésre használtuk. Mivel a disznó tabu állat volt abban az időben, s egy család csak egyet vághatott, abból is a zsírt be kellett szolgáltatni, így, hogy ne álljon kihasználatlanul a füstölő, átalakította aszalóvá. Az aszalt gyümölcsöket mamám kandírozta. Amit a család nem fogyasztott el, arra mindig akadt vevő. Mivel nagynéném alkalmi munkásként a cukorgyári kampányokban dolgozott, így némi barnacukorhoz, melaszhoz jutottunk, ami a kandírozáshoz nagyszerűen megfelelt.

A szappant is magunk főztük. Úgy éltünk azon a vedlett tanyán, mint a Robinsonok. De miénk volt a tisztai ártér minden vadjával, gyümölcsével. Mi, gyerekek tavasztól őszig legeltettük a kecskéket a vadmuharral benőtt, vízenyős réten. Ez annyi játszásra adott alkalmat, hogy a nyargalászásban úgy elfáradtunk estére, hogy csutakolás után bezuhanva az ágyba, boldog, mély álomba merültünk.

Amikor beköszöntött az ősz, számunkra elkezdődött az iskola. Örömmel vegyes kíváncsisággal mentem az évnnyitókra és boldogan lapozgattam a tankönyveket. Szerettem tanulni. Anyám mindig azt mondogatta: *Kisfiam, magadnak tanulsz. Ebben a rendszerben mérnök is lehetsz, orvos, vagy akár miniszter is!* Én hittem neki, hittem Rákosinak, a kommunistáknak, mindenkinek hittem, de a legjobban önmagamban bíztam. Az önbizalmam az égig ért!

*

Papa magas, horgas orrú, igazi jáász volt. Részt vett mindkét világháborúban. Még az ötvenes években is megvolt a katonai pokróca, lábszár-

tekerce. Télen a bakancsra lábszártekercestet tekert, és a nagy sárban abban caplatott ki az ólakhoz megetetni a jószágokat. Mindene volt a pipa és a bor. A kukoricaföld közepébe palántázta a dohányt, hogy a fináncok ki ne szúrják. Volt neki két hosszú szárú tajtékipipája, több csibukja, és minden eshetőségre készen egy dóznija, benne cigarettapapír és finomra vágott cigarettadohány.

Mivel a szőlő azon a vidéken nem termett meg, így papám ráállt a golyhói készítésére. A golyhói bor úgy készült, hogy egy adag melaszt feloldott húsz liter vízben, élesztőt tett hozzá és egykilónyi kukoricalisztet. Kierjesztve aranszínű bor lett belőle. Amikor el tudott csenni egy kis bodzavirágdrogot mamámtól, azt is hozzáadva, a legfinomabb muskotállal is vetekeedett a golyhóija. Négy elemije ellenére, komoly, intelligens ember volt. Egy nagy kockás füzetet őrizgetett, amelybe fiatalkori verseit írogatta. Innen örököltem írói vénámat. Valóságos meseláda volt, aminek csak ki kellett nyitni a fedelét és dőltek belőle a csodálatos történetek.

Téli estéken a petróleumlámpa gyér világánál tanultunk. Este lefekvés előtt megfürdettek (lecsutakoltak) bennünket, és a búbos kemence padkájára sorban ülve szárítkoztunk, mint a kis verébfiókák. Papám bejött. Leült a kopott vesszőfotelba, fején megigazította herélt svájcisapkáját. Nagyt szívott a pipából és megszólalt: – köpő! – mi pedig rohantunk a sarokba félretett köpöcsészékért, mert ugye ebből kettő kellett. Egy arra, ha jobbra, a másik meg arra, ha balra köp.

Mamánk is előkerült. Hálóingben volt már. Ült a hokedlin, leeresztette a kontyból kibontott hajzuhatagát, és gondosan fésülgetni kezdte bontófésűjével, miközben elmerengve hall-

gatta az ezerszer hallott mesét. Papa még egyszer megszívta a pipát, hogy jól szelel-e, aztán sercintett egyet és hegyeset köpött valamelyik köpőbe, majd elkezdődött a mese. Néhány, bevezető mondat után Tizsasülyön találtuk magunkat. Megelevenedett a hajdani falu.

A mesélés vége felé mamám elővette a bibliát, olvasott egy passzust belőle, majd lejjebb csavarva a petróleumlámpa kanócat, jelt adott a lefekvésre. A dunyha alatt nagy hancúrozás folyt, mert az öt gyerek, a két

macska mind, mind helyet keresett magának a jó meleg takaró alatt. Aztán elnyomott bennünket az álom és az álomréten járva vidáman kergettük a lepkéket a sülyi réten.

1987-ben jutottam el Sülyre, de a falu már nem volt a régi. Nagyszüleim mesefaluja végkép elsüllyedt az idő sodrában.

Bócz Mara

maszkmester (Budapest, 1941. szeptember 21.)

Már hetven vagyok? Nagyon sok! S mi minden történt?!

Két egymást szerető ember vágyából születtem, Budapesten, de szüleim már 1939-től Hevesen éltek. Édesapám, Bócz Sándor (három szakvizsgával) körorvosi állást vállalt. Szívet melengető érzés, hogy Hevesen máig tisztelettel emlékeznek rá. Édesanyám, Holles Mária tanító- és védőnőképzőt végzett. Különleges kontraalt hangja okán nagy reményű énekesi pályára volt hivatott. Azt hagyta el miattunk. Testvérem, Bócz Sándor zenekritikus, esztéta Miskolcon.

HEVES. Gyermekkor. Egész életemben végigkísér egy életérzés: védettség, biztonság, szeretet. Itt kezdtek el megtölteni szüleim azt a PUTTONYT, amiből életem végéig táplálkozom. Nagyon jó visszaemlékez-

nem ezekre az évekre. Példájukkal igényességre tanítottak, s arra, hogy mindenért meg kell dolgozni, az elért eredménnyel ne dicsekedjen az ember, de tudja megbecsülni. Azt hiszem, ezt ma értékrendnek szokás nevezni, mely nem tűr megalakuvást. 1952-ben apám az egri kórház egyik sebésze lett. Így lettem „egri leánka”.

Az OTTHON továbbra is VÉD. Édesanyám mélyen hívő, vallásos katolikus volt. Egész életemben velem maradt féltő szeretete, Istenben bízása. A gimnáziumi években orvos akartam lenni. A biológia-tanárnőm kijelentette, hogy nem járul hozzá orvosdinasztiák képződéséhez.

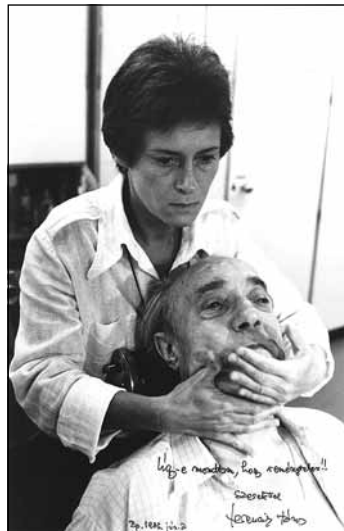
1960: kozmetikustanuló lettem azzal a titkos szándékkal, hogy saját „káder-lappal” jelentkezem orvosira. Közben, még végzés előtt támadt az ötletem: maszkmester akarok lenni! Köpeczi Bócz István jelmez- és díszlettervező távoli rokonunk volt. Fiatalkorom akadályt nem ismerő lendületével kerestem meg és kértem segítségét. Filmgyár, színházak, Opera mind elutasított. Szerencsére az

akkor már létező televízió vett fel fiatalokat. 1962. szeptember 1-jén léptem át a televízió kapuját, ekkortól alkalmaztak „külsősnek”. Első perctől bekerülhettem a készülő tévéfilmekbe, tévéjátékokba, s mert kevesen voltunk, rögtön a mély vízbe dobtak.

A nagy próba 1964-ben Robert Burns *A vídám koldusok* című darabja volt, Seregi László rendezésében. Ezt dramatizálták. Mezei Mária volt az Öreg kurva, Jancsó Adrienn a Fiatal kurva, Szakács Miklós, Garas Dezső s még sokan mások féllábú, félkarú, sebhelyes koldusok egy XVIII. századi skót kocsmában. Hályogkovács módján vágtam bele. Jancsó Adrienn száját izgalmamban ferdére festettem. Később állította, hogy ez a „zsenim”, mely tudat alatt már megmutatkozott.

1965. Meghal Édesapám. Az első rossz, ami részükről ért.

1966-ban neveztek ki maszkmesterré. Egy-más után kerültek ki a főiskoláról rendezők, operatőrök. Sokuk diplomafilmjét csinálhattam, s lett életre szóló munkakapcsolat. De jöttek színházi, operai, filmgyári rendezők is a tévébe, s szinte mindenki vel dolgozhattam

Közös kép Ferencsik Jánossal

Felsorolhatatlan, akiket megadatott ismerhetnem. 1964 szilveszterére készült a *Denevér* Házy Erzsébet, Darvas Iván, Moldován Stefánia főszereplésével, Horváth Ádám rendezésében. Vele dolgoztam a legtöbbet: *Othello* (opera), *Osztigás Mici*, *Gépírók*, *Bunker*, *Mire megvénülünk*, *Petőfi*, *Széchenyi napjai* (ezek mind többrészes sorozatok), s minden évben szilveszterre: Hofi! Dömölky Jánosnak *A tenger csendje* volt a diplomafilmje. Életre szóló munkakapcsolat és barátság. A Vámos László rendezte *Falstaff* csak egy a sok közös munkából. Fehér György: *III. Richárd*, *Bajazzók*. Keleti Márton első tévés rendezése, a háromrészes *Strasznov Ignác*, főszerepben Benkő Gyula és Márkus László. Az utóbbival mély barátság és sok közös munka. A *Defekt* című horror Márkus egyik kedvence lett. Maszkos mi voltomnak köszönhetem, hogy az 1989. október 23-ra készült műsorban Faludi György, Petri György, Obersovszky Gyula s a többi valamikori elítélt emlékezésénél ott lehettem. Ekkor kezdődött fotós „karrierem”. Kis gépemmel lövöldöztem a stábot, a hivatásos fotós Gáti Györgyöt is! A róla készült képet tette fel honlapja kezdőképének. Aláírás: „FOTÓ: BÓCZ MARA.” Kedves emlékként őrzöm a Mozart *Requiem*jének forgatásán Ferencsik Jánossal készült közös képeket és beszélgetéseket. 1981-től nyolc évig tanítottam a Balettintézetben sminket a növendékeknek. Sok produkcióért kaptam nívódíjat. 1985-ben a veszprémi tévéfilmfesztiválon különdíjat vehettem át Hofi *Piál a föld* című paródiájáért. 1994-ben Balázs Béla-díjat szavaztak meg kollégáim és a Filmszövetség, maszkosnak először! Hálás vagyok sorsomnak gazdag munkaéletemért. Jó játék volt.

Bócz Marcs

Vagyóczky Károly

festőművész, grafikus (Budapest, 1941. szeptember 21.)

Gyermekkoromban – már hatéves koromtól kezdve – mindig nagyon szerettem rajzolni.

Rajzképességem határozta meg a pályaválasztásomat. Ugyan a festőművész hivatás vonzott, de szerettem volna cukrász, futballista vagy pap lenni.

Így visszagondolva lehet, hogy mégis rosszul döntöttem!? (Napló)

„Évfolyamtársként figyelhettem főiskolai munkáit, akkori lapjai, melyek a tanszék archívumában ma is megvannak, a mesterség szeretetét őrzik.

Később, már pályája elején, hazai és nemzetközi eredményeiben is nagy szerepe volt mesterségbeli tudásának. Szuverén grafikáival a legjelentősebb nemzetközi fórumokon, nemzetközi grafikai biennálékon szerepelt, díjakat nyert, Derkovits-ösztöndíjat kapott, majd annak lejárta után tanári ajánlásra került a Pénzjegynyomda műtermébe. Nagy Zoltán, a kiváló mester és nagy előd irányítása mellett még öt éven keresztül tanulta a rézmetszést és a bankjegytervezés mesterségét.” (Idézet)

A Képzőművészeti Főiskola elvégzése után a Magyar Nemzeti Bank

pénzjegynyomdájához kerültem. Itt tanultam meg alaposan a mesterséget mint rézmetsző, majd 1978-tól a művészeti igazgató posztjára neveztek ki osztályvezetőnek. Ez a grafikai műhely nemzetközi hírű szakemberekkel és grafikusművészekkel rendelkezett.

Kiváló mesterekkel dolgozhattam együtt. Hálával emlékezem meg róluk.

A kötött munka mellett természetesen továbbra is részt vettem a művészeti életben.

Hazai és nemzetközi kiállításokon is szerepeltem. (Napló)

„Vagyóczky Károly kiállítása olyan meglepetésekkel szolgálhat, mintha a nagyzenekari művek ismert előadóművésztől önálló koncertjén váratlanul komponistaként ismernők meg – saját szerzeményeinek, játékának és hangszerének egyedi tolmácsolásában. Művei újak számunkra, csak játéka – ez esetben Vagyóczky látásmódja – az, ami ismerős, érthetően, ugyanis e művész kézjegye a sokszorosító grafika legkedveltebb, világszerte otthonos ágazatából, a pénzek és a bankjegyek révén vált ismeretessé.

Alkati az a tulajdonsága, ahogyan a műhely, az anyagok és a tárgyak hármasságában alkot, ökonomikus gondolkodásra vall, ami a tartalmak formai sűrítését teszi szükségessé.

A motívumok csoportosításában a szerkesztés szigorú rendje uralkodik, puritán szellem, amelybe olykor mintha a patikáriusi higiénia légköre is vegyülne, mintegy a mesterség

technikai-kémiai pedantériáját emelve ki artisztikusan... (Idézet)

Festőnek készültem, de a sors úgy hozta, hogy mintegy 34 éven keresztül grafikával foglalkoztam. Nem bántam meg ezt a nagy kanyart. Ebben a grafikai műhelyben terveztem és készítettük az új magyar bankjegysort. Munkásságom legjelentősebb alkotásai mintegy tíz nehéz és a képességeket próbáló év eredménye. Az utóbbi esztendőben festéssel foglalkozom. (Napló)

László Gyula professzor írja könyvében, hogy történelmünk nagyjait tulajdonképpen a festmények, a szobrok által ismerjük, és azok alapján tudjuk felidézni őket.

Az én arcképeim – szándékom szerint – egy mai (XX. század végi) művész képi megfogalmazásai a nemzet nagyjairól, eszményképeiről. Valamilyen kételkedés azonban, szerintem minden művészen megfogalmazódhat, hiszen egy nagyobb közösségnek szánja művét: vajon megértik, elfogadják és azonosulni tudnak vele?

Vajon a nagy szent királyt, Istvánt, vagy a liliomos királyt, Károly Róbertet ezután így tanulják vagy így fogják ismerni?

Talán a kételkedés szül gyenge pillanatok. (Napló)

Mindig úgy érzem, hogy a papírpénzeim révén egy állandó grafikai kiállításon szerepelek. Mint állampolgár

már megszoktam a műveim ilyen formában való állandó jelenlétét. (Napló)

Éreztem ennek a nagy jelentőségű feladatnak a súlyát és felelősségét, amikor 1993-ban megkaptam a megbízást. Évekkel, jóval később a Szépművészeti Múzeumban rendezték meg Ferdinand Hodlernek, a nagy svájci, európai jelentőségű festőművésznak a gyűjteményes kiállítását. Erről a bemutatóról írt, megjelent művészettörténeti értékelő írásban olvastam: „Hodler olyan nagy művész volt, hogy a svájci állam őt kérte fel az ország bankjegyeinek a megtervezésére.” Ez a megállapítás érdekes volt, de mindenképpen kellő szerénységgel kellett értelmezni a magam számára. (Napló)

Időnként szembekerülök azzal a feladattal, hogy mint művész fogalmazzam meg az ars poeticámat. Szerintem ez egy nagyon nehéz feladat, mert az ember élete folyamán változik, az alaptételek ugyan változatlanok, de jól, lényegesen megfogalmazni bölcsesség és leüledett élettapasztalat szükségeltetik hozzá.

Ez a hetvenedik életév meditációja, de biztos vagyok benne, hogy a tisztességesen elvégzett munka és a tisztességes élet mindennek az alapja. (Napló)

Vagyórhelyi Károly

Münz András

író, szerkesztő (Budapest, 1941. szeptember 26.)

Apám jövőre lenne százéves, halott már majd hetven esztendeje. Magam jövőre leszek hetven. Apámról csak mások elbeszéléseiből van képem („Becsületes ember volt az édesapád”), ő még hallhatta első szavaimat. Akarta az életet. Akarták a halálát.

Asszonyok közt, Törökszentmiklóson cseperedtem, ma is sűrűn vonatra ülök, hogy régi házunkat megsimogassam. Visszasimogat mindannyiszor, érzem.

Középiskolás kisdíák voltam 1956-ban. („Kisfiam, ez történelem” – mondta anyám a rádió mellett, 23-án este.) Érettségi Szolnokon, majd egy jól kivitelezett pályatévesztés: Budapest, Műegyetem, gépészmérnöki diploma, tizennégy évfolyam hallgatóit okítottam (...aki nem tudja, tanítja?), majd „dezertálás”, hírlapíró, lapszerkesztő lettem, vagyok a mai napig. (Némelykor humoristaként is emlegetnek, egy ízben például akkor történt ez, amikor keresztretjvény-definícióként tündököltem valahol – máig nagy személyes sikeremnek tekintem.) Hétfői Hírek, Ludas Matyi, Nők Lapja a főbb állomások, néhány feltételes megálló is akadt, emellett, az idők során, félszáznál is több lapban, magazinban, folyóiratban publikáltam, kilenc kiadó könyveit szerkesztettem. Végigdolgoztam és végigfociztam az életem, különösen utóbbi járt eredménnyel: kopás a térdeimben (ahol csak tudom, kerülöm a lépcsőket). Nyolc kötetem (jobbára novellák, tárcanovellák) jelent meg, kéziratban készülődik a kilencedik. Fülszövegekben azzal kérkedem, hogy soha nem tartoztam a száz leggazdagabb magyar közé. Jelentem, változás azóta sincs ebben.

Leltár, összegzés: háború óvoda helyett, iskola, áldott emlékű, gyapotszedés, úttörőtáborok, ballagások, diploma, munkakezdés, katedra, angyalbőr, barátok, szerelmek, házasság, fiam születése, gyász, felmondólevelek („...további munkasikereket kívánunk”), nyugdíj, ingyenes utazás, EKG-k, vérképek, patikák, orvosi várók. Egyre több múlt idő, mind kevesebb jövő.

Mindazonáltal, mindezek ellenére, előrenézek. És nem látszik még az alagút a fény végén.

Pálóczi Horváth András

régész, muzeológus, történész (Budapest, 1941. szeptember 29.)

Féltem örök egy kéziratos könyvet, melyet dédapám 1853-ban, 18 éves korában állított össze „jelesebb költeményekből”, nagyrészt a cenzúra által üldözött hazafias versekből. Az irodalom szeretete és a nemzeti elkötelezettség régóta családunk jellemző vonásának tartható, leghíresebb rokonunktól, a rebellis Pálóczi Horváth Ádámtól (1760–1820) kezdve bányamérnökké lett dédapámon és jogász nagyapámon keresztül jól verselő édesapámmig és újságíró György nagybátyámmig, aki éveket töltött az ÁVH börtöneiben (13 hónapig abban a hiszemben, hogy halálra ítélik), majd az 1956-os forradalom egyik szellemi előkészítője lett, s az újabb halálos ítélet elől végül is Angliába távozott.

Gimnazista koromban Babits irodalomtörténete volt a szellemi vezetőm a világirodalmi tájékozódásban. Iskolai tananyagunk az 1950-es években ilyen szempontból szegényes volt, ezért feltettem magamban, hogy majd én írok egy jobb tankönyvet. Aztán egyre erősödő történelmi és művészettörténelmi érdeklődésem miatt úgy határoztam, hogy mégsem a

szépirodalmat választom szakmámnak, az olvasás hadd maradjon meg örök kedvtelésnek.

Érettségi után először nem jutottam be az egyetemre: ilyen rokonsággal tanárképzésre nem javasoltak. Két évvel később némi enyhülés következtében és egyik kedves tanárom ajánlásával mégis felvettek az ELTE történelem és régészet szakára. László Gyula professzor tanítványaként középkori régészetre szakosodtam, néhány év múlva nála doktoráltam a magyarországi kunok régészeti emlékeiről írott disszertációmmal.

Két évtizedes munka, számos szakmai publikáció előzte meg a *Besenyők, kunok, jászok* című, 1989-ben három nyelven megjelent könyvemet, amelynek igen jó visszhangja volt külföldön is. Később Iránban perzsa nyelven is kiadták, igaz, hogy illegálisan, de én örültem neki. 1985-ben a kiskunfélegyházi Kiskun Múzeumban Fazekas István néhai igazgató kezdeményezésére megrendeztem *A kunok emléke Magyarországon* című régészeti kiállítást – ez volt a világon az első önálló kiállítás ennek az egykori híres sztyeppe népnek a kultúrájáról. Érthető módon a kun városok közönségénél volt leginkább sikere, vándorkiállításaként több kunsági város múzeumában is bemutatták.

A honfitársainkka lett kunok múltjának feltárását szívvel-lélekkel magamra vállaltam, bár ereimben tudomásom szerint nem csörgedezik kun vér. Szerencsére a Magyar Nemzeti Múzeum – 15 évig munkahelyem – támogatta ezt a kutatási programot. Ekkor kezdtem el azt a régészeti ásatást, amelyet legjelentősebb munkámnak

tartok: egy kun lakosságú középkori falu, a Duna–Tisza közti Szentkirály feltárását, amelyet több mint húsz éven keresztül folytattam. Ez volt az 1980-as évek legjelentősebb késő középkori faluásatása Magyarországon, a lakóházakon kívül teljes gazdasági udvarokat tártunk fel számos, korábban ismeretlen típusú gazdasági épülettel, és az interdiszciplináris ásatási módszerek tekintetében, a természettudományos módszerek alkalmazásában is előrelépést hozott. A feltárt lakóházak a magyar népi építészet egyik legfontosabb típusának, az alföldi középmagyar háztípusnak a középkori előzményeit képviselik. 1996-ban a millicentenárium alkalmából az ásatás eredményeiről a házak hitelesen rekonstruált makettjeivel együtt időszaki kiállítást rendeztünk a Magyar Mezőgazdasági Múzeumban *Élet egy középkori faluban* címmel. Hat hónaposra terveztük, de a közönségsiker miatt nyolc évig állt fenn, mintegy hatszázezer látogató látta. Ennek a kiállításnak a legfontosabb részeit beépítettük a múzeum jelenlegi új, állandó kiállításába is.

A szentkirályi ásatásoknak a mai falu életében is jelentős szerep jutott. Amikor ugyanis a település 1952-ben tanyaközpontból önálló község lett, sok évszázados történelmi nevét a mesterségesen kreált Lászlófalvára változtatták, csak hogy a „szent” szócska ne szerepeljen benne. A hosszú ideig tartó ásatások során, az ősök sírjainak, hajlékainak és használati tárgyainak feltárása láttán azonban a helybeliek ráébredtek arra, hogy községüknek milyen jelentős a múltja. Így fogalmazódhatott meg az az igény, hogy visszakapják a *Szentkirály* nevet, amire 1987-ben került sor, a rendszerváltás előszeleként.

Az idők folyamán természetesen másutt is voltak ásatásaim: több középkori templomban, honfoglalás kori és Árpád-kori temetőben. A millenium előtti években a visegrádi királyi központ műemléki rekonstrukciós programjának keretében a királyi palota középkori gyümölcsöskertjének régészeti kutatását vezettem. Ez tekinthető Magyarországon az első szisztematikus régészeti feltárásnak, amelyet történelmi kertben folytattak. Egy ilyen munkának sajátos módszerei vannak, hazai előzmények híján főként az angol régészet tapasztalataira támaszkodhattunk. Az alkalmazott környezetregészeti módszerek segítségével eredményesen tudtuk megvizsgálni a kert talajrétegeit, megkerestük a botanikai és egyéb szerves maradványokat, és meghatároztuk a kert építésmódját, az udvari életben betöltött szerepét. Kutatási eredményeinkre épül a ma már látogatható Zsigmond- és Mátyás-kori kert műemléki rekonstrukciója.

A régészeti kutatás céljának nem a tárgyakat, leleteket, hanem az embert tekintem, eleink életébe megpróbálunk ezzel az aprólékos, hosszadalmas, sok nehézséggel járó, de szép munkával bepillantani. Amikor a régész feltár valamit, maga formálja meg tudományának forrásait a talajból, mint ahogy a szobrász kibontja a szobrot az anyagból, és felkészült-ségétől, pontosságától, tapasztalataitól függ, hogy ezek a tárgyi források megőrzik-e az összes lehetséges információt napvilágra kerülésük során.

Munkásságom elismeréseként 2009-ben kitüntettek a Schönvisner István-díjjal.

István Kunig Andri